

УДК 336.143

LOCAL BUDGET AS A FINANCIAL BASIS FOR THE FUNCTIONING OF A TERRITORIAL COMMUNITY

МІСЦЕВИЙ БЮДЖЕТ ЯК ФІНАНСОВА ОСНОВА ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Muravskyi O.D. / Муравський О.Д.

<https://orcid.org/0009-0008-5411-734X>

Western Office of the State Audit Service

in Rivne Region, Rivne, Mitskevycha, 14, 33028,

Управління Західного офісу Державної аудиторської служби
в Рівненській області, Рівне, Міцкевича, 14, 33028,

Анотація. Проаналізовано сутність та значення місцевого бюджету через окремі аспекти. Зокрема, як інструмент для збору та концентрації коштів, необхідних для виконання функцій органів місцевого самоврядування; для фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, залучення інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення економічного потенціалу громади. Акцентовано, що основним призначенням місцевого бюджету є забезпечення фінансування широкого спектру публічних послуг. Зазначено, що саме у Європейській хартії про місцеве самоврядування (стаття 9) визначено, що фінансові ресурси органів місцевого самоврядування гарантують фінансову автономію місцевих органів влади; важливість системи фінансового вирівнювання, яка дозволяє зменшити диспропорції у ресурсах між різними органами місцевого самоврядування та гарантувати доступність публічних послуг на всій території держави. В умовах воєнного стану місцевий бюджет стає інструментом не лише забезпечення життєдіяльності, а й швидкого реагування на виклики війни та подальшого відновлення. Післявоєнний період вимагатиме суттєвих інвестицій у відновлення та відбудову, що також значною мірою залежатиме від спроможності та ефективності використання ресурсів місцевих бюджетів, а також залучення міжнародної допомоги.

Ключові слова: місцеве самоврядування, інвестиційні проєкти, публічні послуги, Європейська хартія про місцеве самоврядування, воєнний стан, післявоєнний період.

Abstract. The article examines the essence and significance of the local budget by exploring various aspects. This tool is designed to collect and consolidate funds essential for the operations of local self-government authorities. It aims to finance investment projects that develop infrastructure, attract investment, create new job opportunities, and enhance the community's economic potential. The primary goal of the local budget is to fund various public services. The European Charter of Local Self-Government (Article 9) stipulates that local self-government authorities should have sufficient financial resources to ensure their financial autonomy. It also emphasizes the importance of a financial equalization system, which helps reduce disparities in resources among different local self-government authorities. This system is essential for ensuring the consistent availability of public services across the entire state. During martial law, the local budget serves not only to maintain essential functions but also to swiftly address the challenges of war and subsequent recovery. The postwar period will require significant investments in recovery and reconstruction, which will largely depend on the capacity and efficiency of local budget resources, as well as the ability to attract international assistance.

Keywords: local self-government, investment projects, public services, European Charter of Local Self-Government, martial law, post-war period.

Вступ. Місцевий бюджет є фундаментом фінансової самостійності та ефективності функціонування територіальної громади та відіграє ключову роль у забезпеченні життєдіяльності громади, задоволенні потреб її мешканців та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку. Сутність та значення місцевого бюджету слід розглядати через окремі аспекти. Зокрема, місцевий бюджет є основним інструментом для збору та концентрації коштів, необхідних для виконання функцій органів місцевого самоврядування. Ці кошти формуються за рахунок податкових надходжень (податок на доходи фізичних осіб, єдиний податок, плата за землю, місцеві податки та збори), неподаткових надходжень, трансфертів з державного бюджету (дотації, субвенції), а також інших джерел, передбачених законодавством.

Основний текст. Основним призначенням місцевого бюджету є забезпечення фінансування широкого спектру публічних послуг, які є життєво важливими для жителів громади. До них належать освіта, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, фізична культура і спорт, житлово-комунальне господарство, благоустрій, транспортна інфраструктура, охорона навколишнього середовища та інші послуги.

Місцевий бюджет є також інструментом для фінансування інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток інфраструктури, залучення інвестицій, створення нових робочих місць та підвищення економічного потенціалу громади. Такі проєкти можуть включати будівництво та ремонт доріг, електростанцій, шкіл, лікарень, спортивних комплексів тощо. Шляхом фінансування соціальних програм та надання допомоги вразливим верствам населення, місцевий бюджет сприяє підтримці соціальної стабільності та зменшенню нерівності у громаді. Тобто ще однією функцією місцевого бюджету є підтримка соціальної стабільності.

Слід зазначити, що процес формування та виконання місцевого бюджету завжди є об'єктом контролю з боку громади. І саме прозорість бюджетного процесу, публікація бюджетних показників та звітів забезпечує підзвітність органів місцевого самоврядування перед громадою та сприяє підвищенню

довіри.

Європейська хартія про місцеве самоврядування (Україна ратифікувала Хартію у 1997 році) у статті 9 визначає, що «фінансові ресурси органів місцевого самоврядування гарантують фінансову автономію місцевих органів влади» [1].

Стаття складається з кількох пунктів, які можна узагальнити так. Органи місцевого самоврядування повинні мати адекватні власні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися у межах своїх повноважень. Це означає, мати ресурси і не залежати від трансфертів з центрального бюджету. Крім того обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування має бути пропорційним обсягу повноважень, покладених на них. Тобто, чим більше функцій делеговано місцевим органам, тим більше коштів вони повинні мати для їх виконання. Реальну фінансову незалежність забезпечує різноманітність джерел доходів місцевих бюджетів і точно частина фінансових ресурсів має надходити від місцевих податків і зборів, ставки яких, у межах, встановлених законом, можуть визначатися самими органами місцевого самоврядування. При цьому фінансові ресурси органів місцевого самоврядування повинні бути захищені від несанкціонованого вилучення або надмірного контролю з боку центральних органів влади, що може підірвати їхню автономію.

Хартія також визнає важливість системи фінансового вирівнювання (горизонтального або вертикального), яка дозволяє зменшити диспропорції у ресурсах між різними органами місцевого самоврядування та гарантувати доступність публічних послуг на всій території держави. Однак таке вирівнювання не повинно обмежувати дискреційні повноваження місцевих органів.

Для України, яка прагне інтегруватися в європейський простір і розвивати децентралізацію, дотримання принципів Європейської хартії місцевого самоврядування, зокрема статті 9, є критично важливим. Це дозволяє зміцнювати фінансову спроможність громад, підвищувати їхню відповідальність та ефективність у наданні послуг населенню, а також сприяє сталому місцевому розвитку.

В умовах воєнного стану роль місцевого бюджету набуває особливого значення. Як зазначають вчені [2]: «на сьогоднішній день війна, розпочата російською федерацією в Україні, створила додаткові ризики для фінансової стійкості місцевих бюджетів, і стала важливим фактором, який впливає на конкурентоспроможність територій країни».

Висновки. Встановлено, що місцевий бюджет стає інструментом не лише забезпечення життєдіяльності, а й швидкого реагування на виклики війни та подальшого відновлення. Пріоритети можуть зміщуватися у бік фінансування територіальної оборони, соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, оперативне відновлення пошкодженої інфраструктури та підтримки економічної активності. Післявоєнний період вимагатиме суттєвих інвестицій у відновлення та відбудову, що також значною мірою залежатиме від спроможності та ефективності використання ресурсів місцевих бюджетів, а також залучення міжнародної допомоги. При цьому акцентовано увагу, що місцевий бюджет – це не просто фінансовий документ, а комплексний інструмент управління територіальним розвитком [3], що відображає пріоритети та можливості громади, забезпечує її стабільне функціонування та створює основу для майбутнього розвитку.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 06.11.1996. р. URL : www.rada.gov.ua.
2. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. Економіка та суспільство, 2023 (55). URL. : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>.
3. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук] К.: 2017. 119 с.

Статтю відправлено: 18.09.2025 р.

© Муравський О.Д.